

Gudstjenestereformen - nattverdliturgi

Merknader fra kirkemøtekomiteen og Kirkemøtets vedtak

Generelt

Komiteen er i hovedsak godt fornøyd med det foreliggende forslaget til ny nattverdliturgi. En har merket seg at tilbakemeldingen i høringsrunden på strukturen og den økumeniske profilen, som i hovedsak er beholdt i det foreliggende forslaget, var positiv. Vi deler denne vurderingen. Komiteen er også glad for at måltidskarakteren har blitt tydeligere enn i gjeldende ordning. På den negative sida opplever komiteen at forslaget er noe ordrikt. Det er derfor behov for forenkling. Videre kan det være grunn til å reflektere over den erfaringen vi har gjort oss om hvor vanskelig det er med begrenset tid til disposisjon, å gjøre endringer i en helhet som det har vært arbeidet mye med over lang tid.

Forslag Hovedgudstjenesten og Alminnelige bestemmelser

Komiteen ga innspill til Ordning for Hovedgudstjenesten og Alminnelige bestemmelser. Et av de tema som ble drøftet, var menighetens tilsvar gjennom hele liturgien. Når menigheten skal svare alene, er dette krevende og kan føre til usikkerhet og svakt eller manglende svar. Dette, med få unntak, endres til A/L. Innspillet ble sendt til komiteen som behandler sak KM 04/10 Hovedgudstjenesten, og det fremmes forslag om endring i selve nattverdliturgien.

Videre drøftet komiteen plasseringen av menighetens takkoffer i forhold til nattverden (s. 11, Ordning for Hovedgudstjenesten). Det eksisterer flere tradisjoner når det gjelder dette. Som et hovedspørsmål drøftet vi om disse to leddene i liturgien kommer for tett på hverandre, men endte ikke opp med noe endringsforslag. Komiteen mener imidlertid at ofringen kan skje i kirkebenkene også utenom høytidsdager.

Komiteen drøftet spørsmålet om syret og usyret brød og bruken av intinksjon. I den forbindelse diskuterte en også bruk av glutenfritt brød (s. 4, Alminnelige bestemmelser). Komiteen sendte forslag til komiteen som behandler sak KM 08/10 Alminnelige bestemmelser om at oblat alltid skal være glutenfri.

Formuleringen i Alminnelige bestemmelser som gjelder barn eller andre som kommer fram til nattverdbordet, og som ikke ønsker å motta nattverd, ble også drøftet. Forslag til forenkling ble oversendt komiteen.

Språk

Komiteen brukte mye tid på å diskutere språk og bruken av begreper som legeme/kropp, kalk/beger og ete/spise. I hovedsak ble to forhold diskutert, det ene knyttet til nærhet til Skriften, det andre knyttet til forhold som gjelder språk og kultur. En konstaterer at det er en spenning mellom behovet for fornyelse av språket og nærhet til Bibelselskapets nyeste oversettelse på den ene side, og behovet for å ivareta tradisjon og poesi i et liturgisk språk på den andre. Komiteen konkluderte imidlertid med å støtte det foreliggende forslaget.

Et annet språklig spørsmål omhandler bruken av ”aust ut” eller ”utrent” i den nynorske utgaven. Komiteen vil hevde at ”utrent” er en bedre variant. Videre ønsker komiteen at formuleringene ”himmelfart” og ”himmelferd” i den nynorske utgaven blir tatt opp til nærmere vurdering. Det er også behov for å få vurdert foranstilt eiendomspronomen, som for eksempel om ”din Son” er et bedre valg enn ”Sonen din” (Jf. ”din Ande” – ”Anden din”).

Komiteen konstaterer at det på flere punkter finnes forskjeller i ordvalg og språkføring mellom bokmål og nynorsk som er større enn nødvendig og ønskelig.

De latinske betegnelsene på de ulike delene av liturgien er en del av vår religiøse og kulturelle arv. De fungerer i økumeniske sammenhenger og er i vanlig bruk i musikklivet. Komiteen ønsker derfor at de, som for eksempel Pax og Verba, skal tas inn på alle steder. Når det gjelder sist nevnte Verba må da også den norske betegnelsen ”Innstiftelsesordene” tilføyes. Det bør også vurderes om overskriftene på latin kan stå i mindre skrift ved siden av de norske i stedet for i parentes, slik de nå gjør.

Forslag til de enkelte leddene

18. Takksigelse og bønn (s. 11 – 13)

Komiteen støtter forslaget om at Hilsen – Prefasjonsdialog (ss. 11 – 12) skal synges eller fremsies av liturg. Komiteen ber om at dette tas inn i rød rubrikk til hilsen.

Det foreliggende forslaget har to prefasjonsbønner for treenighetstiden. Komiteen ønsker at det skal utarbeides flere forslag for denne perioden i kirkeåret.

Komiteen diskuterte menighetens tilsvaret etter nattverdbønn med innstiftelsesordene (s. 12). Det ble stilt spørsmål ved den språklige logikken i dialogen etter utsagnet ”Stort er troens mysterium”. Komiteen drøftet også alternativene i forhold til samspillet mellom liturg og menighet. I det andre av de tre foreliggende alternativene går komiteen inn for at ”Deg” i tilsvaret på ”Stort er troens mysterium” endres til ”Kristus være ære ... osv.” Det ble også stilt spørsmål ved det innholdsmessige i nynorskversjonen ”Stort er mysteriet i trua”, og en ber om at alternativet ”*stort er trusmysteriet*” blir vurdert.

Når det gjelder den følgende valgfrie lovprisningen fant komiteen at det ville være bedre å forenkle det foreliggende forslaget ved at denne strykes. En går da direkte til Fadervår som avslutning på alle nattverdbønnene (s. 12).

Det er viktig at håndhilsing ved fredshilsenen ikke er obligatorisk. Komiteen støtter derfor det foreliggende forslaget på dette punktet (s. 13).

19. Nattverdmåltidet (s.13 – 14)

Bispemøtet har to forskjellige syn på bruken av verbets tid i Agnus Dei (s. 13), der flertallet støtter ”bærer verdens synder”, mens et mindretall går inn for ”bar all verdens synder”. Komiteen vil framholde at begge variantene er teologisk holdbare. Komiteen går inn for ”Du Guds Lam, som bærer verdens synder”.

Forslag til forandring i utdelingsordene der disse erstattes med velsignelse ble drøftet. I en del tilfeller er formuleringen ”å bevare deg fra alt ondt” sjelesørgerisk vanskelig. Komiteen foreslår derfor at ”*fra alt ondt*” strykes.

20. Måltidets avslutning (s. 14 – 15)

En konstaterer at noen av motivene i takkebønnene fra forslaget som ble framlagt i 2008 har gått tapt i det foreliggende forslaget. Noen av disse motivene bør bringes inn igjen, og det fremmes forslag om dette. I tillegg ønsker komiteen at det åpnes for lokalt utformede takkebønner.

Til de særskilte Nattverdbønnene (s. 47 – 51)

Det er positivt at epiklesen har kommet inn i alle nattverdbønnene. I nattverdbønn A er imidlertid bønnen om Åndens komme over menigheten med, men ikke bønnen over elementene. Komiteen ønsker at også denne delen tas inn i Nattverdbønn A og fremmer derfor et forslag om dette (s. 47)

Komiteen velger å fremme et forslag til omskriving av Nattverdbønn B (s. 48). Dette forslaget legger seg noe tettere opp til Hippolyts opprinnelige bønn ved at epiklesen deles, slik at påkallelse av Ånden over menigheten flyttes til etter innstiftelsesordene.

Når det gjelder Nattverdbønn C (s. 49) mener komiteen at det med fordel kan arbeides videre med det foreliggende forslaget. En vil oppfordre Kirkerådet til å gå tilbake til forslaget i prøveliturgien fra 2008 for å vurdere om en del elementer fra dette som nå er gått tapt, kan tas inn igjen. Generelt gjelder dette en mer frelseshistorisk framstilling der også kvinneperspektivet inkluderes. Andre aktuelle tema er skaperverket og verdens nød konkretisert med de fattige og de sultne. I bønnen etter ”Stort er troens mysterium”-delen som komiteen foreslår tas ut av Nattverdbønn D, er det å gjenkjenne Kristus i alle som sulter og tørster et motiv. Vi vil oppfordre til at denne bønnen også vurderes når det arbeides videre med Nattverdbønn C. Videre bør forslaget om tillegget ”Ved hans oppstandelse frigjorde du oss fra dødens makt” etter formuleringen ”og skapte fred” i Nattverdbønn C også tas med i dette arbeidet.

I det foreliggende nynorske forslaget blir formuleringen ”dei heilage gåvene dine” brukt i nattverdbønn C, D og E (s.49 - 52). Komiteen mener at gavene ikke bør betegnes som ”heilage” før innstiftelsesordene. Ordet ”heilag” foreslås derfor fjernet. Dermed vil også nynorsk- og bokmålsutgavene samsvare med hverandre.

Komiteen fremmer forslag om at modale hjelpeverb erstattes med presens i Nattverdbønn C, og i første og andre alternativ i nattverdordning for særlige anledninger. Dette er en språklig forbedring, og vi ber derfor om at de øvrige nattverdbønnene gjennomgås med tanke på dette.

I første alternativ i Nattverdbønn for særlige anledninger ble det diskutert om påkallelse av Ånden over gavene skulle innføres i bønnen. Komiteen fant ikke grunn til å forandre alternativet.

Når det gjelder Nattverdbønnen i Nattverdordning for særlige anledninger gis det, i fjerde kolonne, anledning til å utforme lokal bønn. Flertallet i komiteen fant det nødvendig å sikre sentral nattverddeologi i nattverdbønnen og foreslår derfor at fjerde alternativ strykes. Komiteen foreslår at behovet for lokalt utformet bønn ivaretas ved takkebønnen etter nattverden i alle varianter.

Kirkemøtets vedtak

1. Kirkemøtet ber om at saken, med de endringer som det er redegjort for, oversendes Kirkerådet for videre bearbeiding og saksgang i henhold til saksbehandlingsregler for liturgisaker og den prosedyren som Kirkemøtet har vedtatt for gudstjenestereformen. (endringer er markert i kursiv. Der annet ikke er spesifisert gjelder endringene begge målformer):
  - 1.1. Komiteen ber om at det blir innarbeidet latinske betegnelser i henhold til merknaden.
  - 1.2. **s. 11, pkt. 17. Forberedelse av måltidet, Menighetens takkoffer, i rød rubrikk:** Endre "Ofringen kan skje i kirkebenkene eller (på store høytidsdager) ved at man går rundt alteret" til "Ofringen kan skje i kirkebenkene eller ved at man går rundt alteret"
  - 1.3. **s. 11, pkt 17. Forberedelse av måltidet, i rød rubrikk:** Stryke ordene "bæres frem og..."
  - 1.4. **s.11, pkt 18, Ny setning i rød rubrikk til hilsen/prefasjonsdialog:**
"Liturgen synger eller sier"
  - 1.5. **s. 12, pkt 18. Takksigelse og bønn, 2. alternativ etter innstiftelsesordene:**
Stryke "Deg være ære" og erstatte med "Kristus være ære..."
  - 1.6. **s. 12, pkt 18. Takksigelse og bønn, nynorskversjonen:**
Vurdere uttrykket "Stort er mysteriet i trua" innholdsmessig og språklig.
  - 1.7. **s. 12, pkt. 18. Takksigelse og bønn, Nattverdbønnen:** Stryke tilføyelsesbønnen etter nattverdbønnen.
  - 1.8. **s. 13, pkt. 19. Nattverdmåltidet, Du Guds Lam:** "Du Guds Lam, som bar all verdens synder" erstattes med "Du Guds Lam, som *bærer* verdens synder"
  - 1.9. **s. 14, pkt. 19. Nattverdmåltidet, utdeling, andre alternativ til velsignelse:**
Stryke "...*fra alt ondt...*" i andre alternativ. Legge til tredje alternativ:
..."bevare deg fra det onde.."
  - 1.10. **s. 14, pkt 20. Måltidets avslutning, Takkebønn, rød rubrikk:** Tilføy
"Liturgen ber en av disse bønnene eller en lokalt utformet bønn.

- 1.11. **s. 14 – 15, pkt. 20. Måltidets avslutning, Takkebønn:** Erstatte M/L – K/L - med A/L der hvor dette brukes.
- 1.12. **s. 15, pkt 20, Måltidets avslutning, Takkebønn:** Tilføye følgende takkebønn:
- L: Vi takker deg, visdommens Gud, for ditt måltids dype hemmelighet: At brødet vi har brutt er ett, og at din Sønn har gitt sitt liv for én verden og én menneskehet.*
- L/A: Vi ber deg: Hjelp oss å høre det rop du har hørt, å se den nød du har sett, og å elske vår neste som oss selv. Amen.*
- 1.13. **s. 46, Prefasjonsbønner:** Det utarbeides flere forslag til kirkeårsprefasjoner for Treenighetstiden.
- 1.14. **s. 47, Nattverdbønnene i nynorsk utgave, utdelingsordene:** Erstatte ”aust ut” med ”utrent”.
- 1.15. **s. 47, Nattverdbønn A:** Legge til følgende i siste avsnitt i stedet for ”send oss din Ånd”: ”Vi ber deg: Send din Ånd over oss og dine gaver så vi i tro kan ta imot Jesus Kristus i brødet og vinen.”
- 1.16. **s. 48, Nattverdbønn B:** Endre Nattverdbønn B til:
(Innledende lovprisning, ”Hellig, hellig, hellig”, samt første avsnitt i bønnen beholdes.)
- Derfor minnes vi hans død og oppstandelse når vi bringer fram for deg disse gaver. Vi ber deg: Send din hellige Ånd over dem, så de for oss blir livets brød og frelsens kalk.*
- Innstiftelsesord
- ”Stort er troens mysterium...”
- L: La alle som får del i brødet og vinen, forenes til ett. Fyll oss med din hellige Ånd og grunnfest oss i sannheten, så vi kan prise deg og leve til din ære.*
- Fadervår
- 1.17. **s.49, Nattverdbønn C**
Omarbeide nattverdbønn C i tråd med komiteens merknader.
- 1.18. **s.49, Nattverdbønn C**
Fjerne ordet ”dei heilage” i uttrykket ”dei heilage gåvene dine”.
- 1.19. **s. 49, Nattverdbønn C i nynorsk utgave, siste bønn:** Endre ”...ditt herlegdoms rike” til *herlegdomen*.”
- 1.20. **s. 50, Nattverdbønn D:** Endre ”Hellige Gud, gi oss brennende hjerter, så vi kan gjenkjenne Kristus *i alle som sulter og tørster*. Bli hos oss, også når vi tviler og sørger. Gå med oss, inntil *all sorg* og smerte har veket for jubel og

lovsang!”

til: ”Hellige Gud, gi oss brennende hjerter, så vi kan gjenkjenne Kristus *når han kommer oss i møte*. Bli hos oss, også når vi tviler og sørger. Gå med oss, inntil *savn* og smerte har veket for *evig jubel* og lovsang!”

- 1.21. s. 52, **Nattverdbønn E i nynorsk utgave, i innledende lovprisning:** Endre til: ”Saman med englane og *di kyrkje* i himmelen og på jorda lovprisar vi ditt heilage namn.”
- 1.22. s. 52, **Nattverdbønn E, siste setning i 1. avsnitt etter ”Hellig, hellig, hellig”:** Endre til: ”Gjør oss til ett med hverandre og *med Jesus Kristus*.”
- 1.23. s. 53 **Nattverdordning for særskilte anledninger, Hilsen:** Endre M – K til A
”og tilføyte tilleggsalternativ til Hilsen:
”eller
L: La oss lovprise Gud
ML: Gud vil vi takke og ære
A: Gud vil vi takke og ære”
- 1.23. s. 53, **Nattverdordning for særlige anledninger, første spalte, siste setning:** Endre ”Send oss din hellige Ånd, så vi *kan få mot* til å leve ...” til ”Send din Ånd *over oss og dine gaver*, så vi *ved dem får kraft* til å leve ...”
- 1.24. s. 53, **Nattverdordning for særlige anledninger, andre spalte, siste setning:** Endre ”Send din Ånd over oss og *disse gaver*, så de *kan bli* et håpets tegn i våre liv.” til ”Send din Ånd over oss og *dine gaver*, så de *blir* et håpets tegn i våre liv.”
- 1.25. s. 53, **Nattverdordning for særlige anledninger:** Fjern fjerde spalte.

2. Kirkemøtet ber om å få saken tilbake til endelig vedtak i 2011.